

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ/HAIGAZIAN UNIVERSITY
Հայկական Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոն
Armenian Diaspora Research Center
Հայկական Սփիւռք Ա./ARMENIAN DIASPORA I

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ
ՏԱՐԱԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ
ԱՐԴԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Գիտաժողովի Նիւթեր
(15-17 Մայիս 2013)

Խմբագրեց
Անդրանիկ Տազէսեան

Haigazian University Press
Պէյրուք 2014

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԱՐԴԻԻՆԱԻԷՏ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ՝
ԱՌԱՆՅ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՅԱՐՈՒԹ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ
sassoun@pacbell.net

ՄՈՒՏՔ

Պիտի փորձեմ ներկայացնել պարագայի սերտողություն (case study) մը, որ կը ջանայ պատկերը տալ երկու տեսակի առցանցումի. մեկը՝ ներհայկական, թե՛ ինչպես կրնան զանազան հայկական կազմակերպություններ քով քովի գալ եւ աշխատիլ միասին, երկրորդը՝ ներամերիկեան, թե՛ ինչպես կրնանք կամուրջ ըլլալ հայկական առցանցին եւ ամերիկեան առցանցին միջեւ եւ այդ երկու ցանցերը օգտագործել Հայաստանի Հանրապետութեան օգնութեան համար:

ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1988ի Մայիտակի երկրաշարժէն մօտ մէկ տարի ետք, ամերիկահայ համայնքը չէր յաջողած տակաւին կազմակերպուած եւ համադրուած ձեւով օգնութիւն ուղարկել երկրաշարժէն տուժածներուն: Այդ մէկ տարուան ընթացքին ականատես եղայ բազմաթիւ դէպքերու եւ նկատեցի որ աշխատանքի եւ համադրումի պակասի պատճառով որոշ անհրաժեշտ կարիքներ, ինչպէս՝ դեղեր եւ բժշկական այլ իրեր ոչ ոք կ'ուղարկէր: Միւս կողմէն՝ կային ապրանքներ որ միքանի անգամ կ'ուղարկուէին՝ վատնելով մեր նիւթական միջոցները:

Անյաջող փորձեր կատարուած էին դիմելու Պրն. Գըրգ Գըրգորեանին, որպէս մեծահարուստ մը, որ կրնար հսկայական նպաստ ունենալ աղէտեալներուն օժանդակութեան գործին: Որպէս *Քալիֆորնիա Քուրիըր*¹

թերթին խմբագիր եւ լրագրող, այդ ժամանակ, տեսնելով մէկ կողմէն՝ համայնքին անկազմակերպութիւնը եւ միւս կողմէն՝ կրկնակի առաքումները, որոնք կը վատնէին մեր սահմանափակ միջոցները, որոշեցի եւ ալ փորձ մը կատարել իմ բաժինս բերելու Հայաստանի Հանրապետութեան օժանդակութեան: Տեսնելով վատնումները՝ համադրութեան պակասի պատճառով, մտածեցի փորձել համադրուած ուժերով օժանդակելու ծրագիր մը ներկայացնել պարոն Գրբգորեանին (այն ատեն Գրբգորեան նոր հիմնած էր իր Լինսի Հիմնարկը), եւ եթէ առաջարկս ընդունուէր՝ դիմել ամերիկահայ վեց գլխաւոր բարեսիրական եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններու:

Պարոն Գրբգորեանին լաւ ծանօթ չէի, միակ բանը որ գիտէի՝ ամերիկահայ *Քալիֆորնիա Բուրիըր* թերթին իր երկար տարիներու բաժանորդ ըլլալն էր: Մէկ անգամ զինք տեսած էի, եւ ինծի ըսած էր որ ամէն շաբաթ ուշադրութեամբ կը կարդար իմ յօդուածներս: Այս մատնանշումը զիս շատ զարմացուց, որովհետեւ չէի կարծեր որ ինք քաղաքական վերլուծութիւնով եւ ազգային հարցերով այդքան կը զբաղի: Իր մէկ կարճ խօսքը մղեց զիս որ իրեն հեռաձայնեմ, քաջ գիտնալով որ ինձմէ առաջ, երկրաշարժին յաջորդող տասնամէկ ամիսներուն, շատեր դիմած էին եւ բոլորն ալ մերժում ստացած՝ զանազան պատճառներով: Յամենայն դէպս, ըսի՝ եւ ալ փորձեմ, եւ քանի որ տեղեակ էի թէ ինչու միւս փորձերը ձախող աւարտած էին, փորձեցի նախորդներուն մօտեցումը չկրկնել:

Ուրախացայ՝ երբ ընդունեց ինծի ժամադրութիւն տալ:

Գացի իր գրասենեակը, եւ իրեն ներկայացուցի ծրագիրս: Ըսի որ ոչ մէկ անձնական բան կ'ուզեմ, ո՛չ պաշտօն, ո՛չ դրամ, ո՛չ մէկ բան. պարզապէս կ'ուզէի գաղափար մը իրեն փոխանցել: Գաղափարը այն էր որ եօթը գլխաւոր հայկական բարեսիրական եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ քով քովի գան, որոնցմէ որեւէ մէկուն բան չէի ըսած անշուշտ, պարզապէս իմ առաջարկս էր, ներառեալ անշուշտ պարոն Գրբգորեանի Լինսի Հիմնարկը, եւ միացեալ ուժերով

բեռնատար օդանավեր վարձելով Հայաստանի Հանրապետություն օգնություն ուղարկենք:

Գիտեի որ իրեն համար միշտ ցաւ էր որ ամերիկահայ համայնքը բաժնուած էր կողմերու եւ ներքին վէճեր կային, մինչ ինք կը սիրէր որ հայութիւնը համախմբուած աշխատի: Քանի որ առ էր իր նախասիրութիւնը, զոր բոլորս ալ կը բաժնենք անշուշտ, իրեն փորձեցի ներկայացնել համադրուած աշխատանքի, համահայկական միացեալ աշխատանքի ծրագիր: Գիտեի նաեւ որ ինք տարիներով օդանաւի զանազան ընկերութիւններու տէր եղած է եւ մտածեցի որ եթէ օդանաւերու օգնութիւն առաջարկեմ՝ հաւանաբար իրեն աւելի իմաստ կ'ունենայ եւ դրական արդիւնք կու տայ քան թէ, ըսենք՝ ուրիշ մէկ ձեւով: Տեսայ որ ինք անմիջապէս շատ դրական արձագանգեց առաջարկիս եւ ըսաւ թէ ինք պատրաստ է ամէն ձեւով օժանդակելու: Բազմաթիւ հարցումներ հարցուց ինծի, թէ ինչ պիտի ընենք եւն.:

Ծրագիրս նիւթ մըն էր որուն մասին ես ոչ մէկ բան գիտէի: Բարեսիրական օգնութեան աշխատանքը յատուկ մասնագիտութիւն է: Կեանքիս մէջ երբեք չէի զբաղած այդ հարցով: Պարզապէս կ'ուզէի այդ գաղափարը տալ՝ յուսալով որ մասնագէտներ կը գտնենք որոնք այս գործը կը կատարեն: Բայց, պարոն Գրըգորեանը ուզեց որ այս գործը ես ղեկավարեմ, քանի որ առաջարկը ինձմէ եկաւ: Ուստի, հետեւեալ համաձայնութեան եկանք այդ մէկ ժամու հանդիպման ընթացքին: Առաջարկեցի որ եօթը կազմակերպութիւնները՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւն, Հայկական Համագումար, Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւն, Հայ Օգնութեան Միութիւն, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կիլիկիոյ եւ Էջմիածնի թեմեր, եւ Լինսի Հիմնարկ² միացեալ մարմին մը կազմեն: Այս եօթը կազմակերպութիւններուն անունները առաջարկեցի առանց իրենց լուր տուած ըլլալու, որովհետեւ - այդ ալ ուրիշ մէկ կարելոր հարց մըն էր պարոն Գրըգորեանին համար - ան չէր սիրէր որ նախքան որեւէ բան մը կատարուիլը՝ աջ ձախ, ամէն տեղ խօսուի, որովհետեւ վարկ շինելու հարց կը ծագի այնտեղ,

քան թե՛ գործ ընելու: Հետեւաբար, ոչ մէկուն բան ըսած էի: Մանաւանդ գիտէի որ եթէ որեւէ մէկուն բան ըսէի՝ պիտի ըսէին որ «*եօթը հատ հայ կազմակերպութիւն տարբեր կողմերէն երբեք քով քովի պիտի չգան, ժամանակդ մի՛ վատներ*»: Ինք հարցուց թէ ի՛նչ կ'ուզեմ իրմէ:

Ես գիտէի որ ինձմէ առաջ անոնք որոնք գացած էին երկրաշարժէն ետքը՝ յիսուն միլիոն տոլար, հարիւր միլիոն տոլար՝ այսպիսի հսկայական գումարներ ուզած էին եւ բոլորին ալ ստացած պատասխանը «ո՛չ» եղած էր: Այդ դիմողները երկրորդ սխալ մըն ալ ըրած էին ըսելով որ՝ «*խնդրեմ այդ գումարը փոխանցեցէք մեր կազմակերպութեան, որովհետեւ մենք միակ, իսկական հայ կազմակերպութիւնն ենք, որ անկեղծ ենք, մտահոգ ենք Հայաստանի Հանրապետութիւնով, չըլլայ որ միւս կողմին տաք, միւսներուն տաք եւն.:*» Ասոնք բաներ էին զորս պարոն Գրքգորեանը իսկապէ՛ս շատ կ'ատէր: Ես ըսի որ ոչ մէկ գումար կ'ուզեմ ինձի համար, ոչ ալ պաշտօն կ'ուզեմ: Պարզապէս կ'ուզեմ որ եօթը կազմակերպութիւնները միասին ըլլան, իսկ թէ ի՛նչ գումար կ'ուզեմ իրմէ՝ գործին համար, ըսի որ քանի որ եօթը միութիւն են, եւ եօթէն մէկը դուք էք, եթէ օդանաւ պիտի վարձենք եւ ապրանք պիտի դրկենք Հայաստանի Հանրապետութիւն մէկ անգամուան համար, մօտաւորապէս օդանաւին եւ ապրանքներուն ծախսը պիտի ըլլար 350,000 տոլար, որ եթէ եօթով բաժնենք՝ 50,000 տոլար պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրին ծախսը:

- Ուրեմն,- ըսաւ,- ինձմէ յիսունհազար ր կը խնդրես:

- Այո:

- Լաւ, հասկցայ առաջարկդ: Հիմա լսէ ես ի՛նչ կ'առաջարկեմ քեզի: Օդանաւին լման ծախսը ես կը վճարեմ: Քանի՞ օդանաւ կ'ուզես:

- Մէկ օդանաւի համար եկած եմ:

- Մէկ օդանաւը դրկէ, բայց եթէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը օգնութեան պէտք ունի՝ շարունակէ՛ տարիներով, որքա՛ն որ օդանաւ պէտք է՝ բոլորին ծախսերը ես կը հոգամ: Միակ խնդրանք մը ունիմ՝ որ ես օդանաւին

ծախսերը կը հոգամ իսկ հայ համայնքը թող օղանաւերը լեցնելով զբաղի, ապրանքները դու՛ք գտէք:

Օղանաւի փոխադրածախսը հսկայ գումար էր: Այն ատեն դեռ աժան էր. 110,000 տոլար՝ իւրաքանչիւր բեռնատար օղանաւի երթուդարձի ծախսը: Վերջին տարիներուն բազմացան ծախսերը՝ ապահովագրութիւն, պենզին. հիմա 250,000 տոլար է օղանաւի փոխադրածախսը:

Շնորհակալութիւն յայտնեցի իրեն:

- Միւսները հաւանութիւն տուա՞ծ են որ պիտի միանան գաղափարիդ,- հարցուց:

- Ոչ, միւսները տեղեակ չեն:

- Շատ լաւ,- ըսաւ,- բայց ինչէ՞ն գիտես որ միւսները 'այո' պիտի ըսեն, որովհետեւ ընդհանրապէս քով քովի չեն գար հայերը:

- Չեմ գիտեր, բայց մեծ գումար մը չէ որ *ըհաք* ընեն: Պիտի կապուիմ իրենց հետ այսօր եւ առաջարկեմ. եթէ ոչ ըսեն՝ իրենց որոշումն է:

- Լաւ,- ըսաւ եւ անզլերէն ըսաւ՝ - now that you brought this headache on yourself:

Մեկնելու ատենս իրեն ըսի որ զինք տեղեակ կը պահեմ զարգացումներէն:

Մեկնեցայ իր գրասենեակէն դէպի թերթիս գրասենեակը: Անմիջապէս հեռաձայնեցի մնացեալ վեց կազմակերպութիւններու նախագահներուն կամ առաջնորդներուն եւ մէկ ժամուան ընթացքին, զարմանալիօրէն, հրաշքի համազօր բան մը պատահեցաւ՝ վեցն ալ անմիջապէս «այո՛» ըսին, առանց որեւէ մէկ պայմանի, առանց որեւէ բան ուզելու՝ քուէ կամ այս, այն եւն.: Համահաւասար մէկ ծրագիր մըն էր ուր բոլորը միասին նոյն ու հաւասար գետնի վրայ են:

Պարոն Գըրգորեանին լուր տուի որ եղաւ, վեցն ալ «այո՛» պատասխանեցին:

- Սկսէ աշխատանքի,- ըսաւ:- Ե՞րբ կրնաս ամենէն կանուխ առաջին օղանաւը ուղարկել:

Ես գաղափար չունեի օդանավ ուղարկելու մասին. ո՛չ ապրանք ունեի, ո՛չ ալ օդանավ փարձելու ձեւը գիտեի:

- Օդանավը ես կ'ապահովեմ,- ըսաւ,- դուն ապրանքով զբաղիր,- կրկնեց:

Բախտաւոր էինք, որովհետեւ երկրաշարժին պատճառով հայկական զանազան կազմակերպութիւններ ահագին ապրանք հաւաքած էին. մեր դպրոցներուն, կեդրոններուն, ակումբներուն սրահները ամբողջ ապրանք լեցուն էր: Մեծ մասը՝ հագուստ, կօշիկ եւ նման բաներ էին եւ այդ ապրանքներուն մեծ մասը մնացած էր, մանաւանդ որ մեծ արժէք չունէին. առաքումը ինքնին հսկայական արժէք է: Ուստի, անմիջապէս փորձեցինք գոնէ ա՛յն ինչ որ արդէն հաւաքուած էր՝ դրկել, տեղէ մը սկսելու համար: Մտածեցինք՝ աստոնք դրկենք, մինչեւ որ սկսինք դրամ հաւաքել, նոր ապրանք գնել, որ ժամանակ խլող գործ էր: Եօթ օր ետք, 8 Նոյեմբեր 1989ին, եօթ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, ղեկավարները եկան, հաւաքուեցան եւ հիմնեցինք United Armenian Fund բարեսիրական, սուրբէ զօրկ, ամերիկեան կազմակերպութիւնը, հայերէնով՝ Միացեալ Հայկական Հիմնադրամը: Ասիկա դէպի Հայաստանի Հանրապետութիւն բարեսիրական ապրանք դրկելու առաջին փորձն էր Միացեալ Նահանգներէն: Տակաւին «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը գոյութիւն չունէր: Առաջին փորձն էր որ զանազան կողմերէ զանազան կազմակերպութիւններ հաւաքուին, քով քովի գան եւ միասին փորձեն հայրենիքին օժանդակել: Եւ ինչպէս գիտէք արդէն, ատիկա միակ փորձը չեղաւ, այլ այդ փորձը յաջողեցաւ եւ ահաւասիկ այսօր մօտ քառորդ դար ետք, տակաւին կը շարունակենք մեր աշխատանքները:

ՄԻԱՅԵԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Միացեալ Հայկական Հիմնադրամի առաքելութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ երեք կէտերէն.-

Ա- Յայտնաբերել Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդին կարիքները.

Բ- Հարկ եղած ապրանքները ձեռք բերել նուազագոյն ծախսով.
Գ- Յարմարագոյն եւ ամէնէն արագ ձեւով այդ ապրանքները
Հայաստանի Հանրապետութիւն հասցնել եւ բաշխել
կարիքաւորներուն:

Գիտէի որ պարոն Գըրգորեան շատ խիստ է
Ժամադրութեանց եւ խոստումներու խնդրով: Ուստի, երբ
հարցուց թէ ե՛րբ կրնանք առաջին օդանաւը դրկել՝ չուզեցի
խոստում տալ իրեն եւ չկարենալ խոստումս յարգել,
մանաւանդ որ չէի գիտեր թէ ինչպէ՛ս այս բոլորը պիտի
կարենամ ընել: Ըսի իրեն որ ամէնէն արագ ձեւով որ կրնամ՝
պիտի փորձեմ առաջին օդանաւը դրկել: Բարեբախտաբար
շատ արագ յաջողեցանք: Առաջին օդանաւը ճամփայ ելաւ 2
Դեկտեմբեր 1989ին: Երկրաշարժի առաջին տարելիցէն միքանի
օր առաջ:

Առաջարկէն երեսուն օր ետք առաջին օդանաւը ճամփայ
ելաւ, մինչ շատեր չէին հաւատար որ եօթը հայկական
կազմակերպութիւններ քով քովի գալով կրնան որեւէ բան
միասին ընել: Բայց այդ փորձը յաջող անցաւ:

Ծրագրեցինք որ օժանդակութիւնները միայն Լոս
Անճելըսէն չըլլան: Օդանաւը Լոս Անճելըսէն վարձեցինք.
օժանդակութեան մէկ երրորդը հոն բեռնեցինք, ապա հասանք
Նիւ Եորք, որպէսզի Արեւելեան Ամերիկայի կողմն ալ
մասնակից դառնայ: Օժանդակութեան մէկ երրորդը Նիւ
Եորքէն առինք, հուսկ իջանք Փարիզ. ֆրանսահայ համայնքէն
ալ օժանդակութեան մէկ երրորդը առինք եւ հասանք Երեւան:
Փաստօրէն ընդգրկեցինք օժանդակութիւններ՝ Արեւմտեան
Ամերիկայէն, Արեւելեան Ամերիկայէն եւ Ֆրանսա-Եւրոպայէն:
Ընդհանուրը 30 թոն ապրանք էր:

Ես եւ հինգ-վեց այլ կամաւորներ նոյն բեռնատար
օդանաւով մեկնեցանք Երեւան, որպէսզի բաժնենք օգնութիւնը:
Գացինք եւ - քիչ մը զգացական է ասիկա ինծի համար - եզակի
առաջին թռիչք մըն էր որ չի բաղդատուիր անկէ ետք մեր
կատարած բոլոր թռիչքներուն, որովհետեւ մէկ բան է
հայրենիքին մասին գուրգուրալ, օգնել, չէք մը գրել, կամ բան մը
ուղարկել, եւ ուրիշ բան է անձնապէս երթալ: Եւ զացինք:

Բեռնատար կառքերով լեցուցած ապրանքները տարինք Մպիտակի շրջան: Մպիտակի ետեւ, լեռներուն մէջ գիւղեր կային՝ Սարալանջ եւ միքանի գիւղեր, որոնք հիմնայատակ կործանած էին. ժողովուրդը մէկ մեթր բարձրութեամբ ձիւնի վրայ, վրաններու տակ, գերոյէն վար ցուրտին մէջ կ'ապրէր: Վրաններուն մէջ, ուր ընտանիքներ, երեխաներ նստած՝ երբ կ'երթաս ոգնութիւն կու տաս, հագուստեղէն կամ տուփեղէն՝ մարդիկ ապշած մեզի կը նայէին թէ ուրկէ աս մարդիկը եկան: Կ'ըսէինք Ամերիկայէն ենք, որ ձեզի ոգնենք:

Բոլորիս ալ աչքերուն արցունք կար. ե՛ւ մենք ե՛ւ ժողովուրդը որ կը ստանար ապրանքը: Անհաւատալի զգացում մըն էր: Շատ արագ հասկցանք որ այդ տուփը որ կու տայինք, թէեւ այդ տուփը կեանքի համար անհրաժեշտ ապրանքներ ունէր բայց ա՛յն ինչ տեղի կ'ունենար շա՛տ աւելի կարելոր էր քան այդ տուփին մէջ եղածը: Երբ տուփ մը կու տայինք ընտանիքին, կարծես թէ այդ տուփին հետ առանց բառ փոխանցելու խորհրդանշական պատգամ կը փոխանցէինք այդ հայ ընտանիքին թէ՛ *«նայեցէ՛ք, դժբախտ վիճակի մատնուած էք ներկայիս, աղէտին պատճառով, բայց առանձին չէ՛ք, ձեր դժբախտութեան մէջ առանձին չէ՛ք, լքուած չէ՛ք. ձեր քոյրերն ու եղբայրները Սփիւռքէն, Ամերիկաներէն, Եւրոպայէն կամ ուրիշ տեղերէն կը հոգան ձեր մասին եւ ձեր կողքի՛ն կը կանգնին»*:

Ասիկա բարոյական նեցուկ կանգնելու պէս բան մըն էր, աւելի՛ արժէքաւոր քան այդ տուփ մը ոգնութիւնը որ կու տայինք իրենց:

Օժանդակութիւնները բաժնեցինք, վերադարձանք, զեկուցեցինք պարոն Գըրգորեանին եւ վեց այլ կազմակերպութիւններուն ու խնդրեցինք որ իրենց որոշումը տան թէ ի՛նչ կ'ուզեն որ ընենք: Իրենք հոյակապ գտան կատարուածը եւ թելադրեցին որ շարունակենք: Պարոն Գըրգորեան ըսաւ թէ ինք կը շարունակէ հոգալ օդանաւին ծախսերը եւ թէ՛ մենք շարունակենք ապրանք գտնել:

Միքանի օդանաւ այդպէս դիւրութեամբ կրցանք լեցնել հաւաքուած օժանդակութիւններով: Բայց անմիջապէս խնդիր ունեցանք՝ երբ այդ հին հագուստները, կօշիկները,

կուտակուած օժանդակութիւնները վերջացան. վերջացաւ նաեւ առաջին օդանաւին թռիչքէն ետք մեր ստացած օժանդակութիւններուն առաքումը:

Ի՞նչ կրնայինք ընել: Ես գաղափար չունէի թէ այս գործը ինչպէ՛ս կը ղեկավարուի, ոչ ալ գումարներ ունինք՝ որ հարիւրհազարաւոր տոլարի ապրանք գնենք ու դրկենք:

Խանդավառուած առաջին օդանաւերուն յաջողութենէն, որպէսզի բան մը կարենամ իրագործել, նամակ գրեցի միքսնի հարիւր մեծ ընկերութիւններու եւ նուիրատուութիւն խնդրեցի որ ապրանքներ տան որպէսզի Հայաստանի Հանրապետութիւն դրկենք: Այդ երկուհարիւր ընկերութիւններուն մեծ մասը կա՛մ մերժեց, կա՛մ երբեք չպատասխանեց: Մէկ տուփ ձրի ապրանք չկրցայ ստանալ Ամերիկայի ոչ մէկ ընկերութենէ: Յետոյ հասկցայ թէ ինչու՛: Որովհետեւ, ամերիկեան ընկերութիւններ ատանկ նորելուկ, անծանօթ կազմակերպութիւններու չեն կրնար օժանդակութիւն տալ: Իրենք իրենց յատուկ վստահուած միջոցները ունին:

Բարեբախտաբար, հաճելի եւ անակնկալ գուգադիպութիւն մը պատահեցաւ. *սթէյթ տիւիարթմընթը* խորհրդածողովի մը հրաւիրեց հարիւրաւոր ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները՝ Ուաշինկթըն: Հրաւերը բոլորին էր: Այդ հրաւերը ես ալ ստացայ՝ պատասխանեցի որ կը փափաքիմ մասնակցիլ: Ընդառաջեցին եւ հրաւեր դրկեցին: Գացի Ուաշինկթըն՝ գաղափար չունենալով թէ ինչու՛ համար է ժողովը, չգիտնալով թէ ի՛նչ օգուտ կրնայ ունենալ մեզի: Հսկայ սրահի մը մէջ էր ժողովը. հարիւրաւոր մասնակիցներ կային Ամերիկայի տարբեր կողմերէն: Անակնկալը այն էր որ ժողովի ընթացքին կողքիս ամերիկացի մարդ մը նստած էր. օրուան ընթացքին բարեւեցինք եւ ծանօթացանք: Յայտնեց թէ իր անունը Լերի Կլաս է, եւ թէ ինք Ճորճիա Նահանգի Մէփ Ինթըրնէշընըլ Ֆրանսական Ընկերութեան պաշտօնէայ է:

Այս Լերի Կլասը որ բախտով քովս նստած էր հարիւրաւոր մարդոց մէջէն, ըսաւ որ ինք բարեսիրական միութեան մը ղեկավարն է եւ թէ իրենք քառասուն տարի է այս գործը կ'ընեն՝

Ամերիկայի հարիւրաւոր ընկերութիւններէն միլիոնաւոր գումարի ապրանք կը ստանան ձրիաբար եւ աշխարհի չորս կողմը կը բաժնեն: Մտածեցի թէ գտայ աղբիւրը գանձին: Հարցուցի՝ եթէ կրնան Հայաստանի Հանրապետութեան համար ալ տալ: Հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքիմ:

- Ինչ որ ունիք, ամէն ինչ կ'ուզեմ, որովհետեւ ամբողջ երկիրի մը կ'ուզեմ օգնել:

- Մենք այդպէս չենք աշխատիր. մեզի ցանկը դրկէ՛ ապրանքներու:

- Ցանկ չունիմ. Հայաստան երկիր մըն է որ ամէն ինչի պէտք ունի: Կրնամ ձեզի տարբեր ձեռով աշխատելու առաջարկ մը ընել՝ ինչ որ ունիք ձեր պահեստին մէջ, համակարգչային վիճակով, անոնց ցանկերը դրկեցէք՝ եւ մէջէն կը գատեմ:

- Չեմ գիտեր եթէ ատանկ բան մը կ'ընենք: Ատանկ չենք աշխատիր մենք, բայց հարցնեմ,- ըսաւ:

Յաջորդ օր երբ Լոս Անճելըս եկայ *Ֆետքսի*³ հաստափոր պահարան մը հասաւ. հարիւրաւոր տպագիր էջ, որոնք ցանկերն էին առկայ ապրանքներուն եւ անոնց քանակին: Միլիոնաւոր տոլարի ապրանք: Ես Հայաստանի Հանրապետութեան կարիքներուն ծանօթ չէի. չէի գիտեր Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինչի՛ պէտք ունէր, չէի ալ ուզեր ընդհանուր բաներ դրկել: Մեկնեցայ Հայաստանի Հանրապետութիւն՝ ստացած ցանկերովս: Գացի նախարարութենէ նախարարութիւն՝ Առողջապահութեան, Կրթութեան, այցելեցի մանկատուններ, հիւանդանոցներ, դպրոցներ, ցանկը տուի իրենց, որ իրենց կարիքները ընտրեն: Իրենք իրենց կարիքներուն քով խաչ մը դրին եւ նշեցին քանակը: Ցանկը բաւական լեցուեցաւ: Վերադարձայ Մ. Նահանգներ, ցանկը դրկեցի Լերի Կլասին՝ Ճորճիա Նահանգ, ըսելով թէ՛ «ասոնք են մեր ուզածները»: Անշուշտ ամբողջ պահեստը մեզի պիտի չտար, որովհետեւ աշխարհի 70 երկիրներ օժանդակութիւն կը դրկէին: Բայց բաւական բան դրկեց: Հսկայական բան դուրս եկաւ. բազմամիլիոն տոլարի օժանդակութիւն. բոլորն ալ նոր ապրանքներ էին: Հագուստ-կօշիկ չկար, մե՛ծ մասը դեղորայք, եւ՝ օդանաւը լեցուեցաւ:

Օժանդակությունները բերինք Նիւ Եորք, ապա դարձեալ գացինք Փարիզ, ապա Երեւան:

Ասիկա մեծ իրագործում մը եղաւ մեզի համար: Մենք տեղեակ չէինք թէ այսպիսի ընկերություն կայ Մ. Նահանգներու մէջ, եւ թէ՛ պետքը չունիս երկուհարիւր տեղ դիմելու. կրնաս կեդրոնը երթալ: Ատկէ յետոյ սկսանք սորվիլ մեր չզիտցած գործը: Ի յայտ եկաւ որ Մէփ Ինթըրնէշնըլի նման միքանի այլ կազմակերպություններ ալ կան, որոնք ապրանքին արժէքին միքանի տոկոսը կ'առնեն՝ իրենց անձնակազմի, պահեստարանի վարձքի ծախսերը ապահովելու համար: Անգամ մը որ այս գաղտնիքը իմացանք այլեւս մեր գործը դիւրացաւ:

Այսօր 24 տարիէ ի վեր ոչ մէկէն օժանդակություն կ'ուզենք այլեւս. ո՛չ հայերէն, ո՛չ ամերիկացիներէն: Այս մարդիկը ամէն օր մեզի կը կապուին, սկիզբը՝ *Ֆարմով*, յետոյ՝ *Իսէշով* եւ մեզի կը տեղեկացնեն թէ ի՛նչ ունին եւ ի՛նչ կ'ուզենք: Մենք իրենց դրկած դեղօրայքի ցանկերը կը փոխանցենք Երեւան. Հայաստանի Հանրապետութեան Առողջապահութեան Նախարարութիւնը ի՛նք կը նայի ցանկերուն, կը ճշդէ կարիքները, քանակը, տեսակը եւ մեզի կ'ուղարկէ: Իսկ մենք ցանկը կ'ուղարկենք նուիրատուին:

Այս ընկերություններուն ներկայացուցիչներուն մեծ մասը մենք Հայաստանի Հանրապետութիւն այցելութեան տարած ենք, որպէսզի ծանօթանան կատարուած աշխատանքներուն:

ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ

Այսպէ՛ս է որ կ'աշխատինք վերջին 20 տարիներուն: Այս ընկերությունները Նիւ Եորք, Քընթիքըթ նահանգներուն մէջ կը գործեն: Օրինակ, միայն *Ամերիքերզ* ընկերութենէն ստացած ենք աւելի քան հարիւր միլիոն տոլարի օժանդակություն, *Քէթրլիք Միշըն Պորտէն*՝ 80 միլիոն տոլարի օժանդակություն, *Մէփէն*՝ 50 միլիոն: Հետեւաբար, միքանի հարիւր միլիոն տոլարի օժանդակություն ստացած ենք միայն այս ընկերություններէն: Կը ստանանք նաեւ աւելի փոքր նուիրատուություններ՝ աւելի փոքր հաստատություններէ:

Երբեմն փոքր նուիրատուություններ կը ստանանք նաեւ հայերէ
ու հայկական կազմակերպություններէ:

Ընդհանրապէս հայերէն հեռու կը մնամ երկու պատճառով՝
մէկը այն՝ որ հայկական կազմակերպությունները Ամերիկայի
մէջ իրենք իրենց ծախսերը հազիւ կրնան փակել, հետեւաբար
չենք ուզեր իրենց վրայ յաւելեալ բեռ դնել: Միւսը այն է, որ
կ'ապրինք հսկայ՝ Ամերիկայի պէս երկրի մը մէջ, ուր
միլիոնաւոր տոլարի ապրանք կարելի է ձեռք ձգել ձրիաբար եւ
պէտքը չկայ արդէն իսկ բեռնաւորուած հայկական
կազմակերպություններու վրայ բեռ մը եւս աւելցնել: Հիմա որ
վարկ շինած խմբակցութիւն ենք, վստահելիութիւն վաստակած
ենք՝ մէկ հանդիպումով, մէկ հեռախօսով 5-10 միլիոնի
ապրանք կարելի է առնել, որովհետեւ այսպիսով իրենք թէ՛,
իրենց բարեսիրական ծրագիրը կը գործադրեն եւ թէ՛
տուրքերէն կը նուազեցնեն:

ՅԻՇԱՐԺԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ամփոփելու համար ըսեմ, թէ 24 տարիներու աշխատանքի
տեւողութեան Հայաստանի Հանրապետութիւն ուղարկած ենք
158 բեռնատար օդանաւ օժանդակութիւն: Առաջին տարիներէն
եսք յաջողեցանք նաեւ ծովային ճամփով կապ ստեղծել
Հայաստանի Հանրապետութեան հետ՝ Վրաստանի միջոցաւ եւ
2100 ծովային *քընթէյնըր*՝ 20 եւ 40 խոռանարդ ոտք մեծութեամբ,
դրկեցինք Հայաստանի Հանրապետութիւն: Այս փոխադրածելը
շատ աւելի աժան է քան՝ օդային ճամփան: Մինչեւ այսօր
Հայաստանի Հանրապետութիւն ուղարկած եւ բաշխած ենք
մօտ 670 միլիոն տոլարի բարեսիրական օժանդակութիւն:

Բացառիկ առաքումներէն՝ այն օժանդակություններէն,
որոնցմով բոլորս ալ կը հպարտանանք, պէտք է յիշել
հետեւեալները.-

Ա) Տարի մը երբ շատ ցուրտ էր՝ կարողացանք 12,000
ձմեռնային վառարաններ ձրիաբար առնել Հարաւային
Քորէայէն եւ Ամերիկայի ռազմական ամէնամեծ C5 երկու
օդանաւերով զանոնք ձրիաբար փոխադրել Հարաւային

Քորեային Հայաստանի Հանրապետություն: Ասոնք բաժնեցինք կարիքատր ընտանիքներու:

Բ) Առիթով մը, երբ իմացանք որ նորածին երեխաներու համար փոշի կաթ չկար, անմիջապես Հոլանտային հսկայ քանակութեամբ երախաներու փոշի կաթ գտանք, բեռնատար օդանաւ վարձեցինք, որ ութ օր ամէնօրեայ թոխչ կատարեց Հայաստանի Հանրապետություն՝ փոշի կաթ հասցնելով երախաներուն:

Գ) Երբ 1993 Ապրիլ 1ին Թուրքիան սահմանը փակեց Հայաստանի Հանրապետութեան հետ, այդ օրը Ամերիկեան Կարմիր Խաչը ծրագրած էր Թուրքիայէն շոգեկառքով մէկուկէս միլիոն տուփ ուտեստեղէն փոխադրել Հայաստանի Հանրապետություն: Ասիկա Ամերիկեան Կառավարութեան կողմէ նուիրատուութիւն մըն էր: Սահմանը փակուեցաւ եւ օժանդակութիւնը մնաց Թուրքիա: Ամերիկեան Կարմիր Խաչը մեզի դիմեց, եւ վերջիվերջոյ յաջողեցանք այդ օժանդակութիւնները բեռնատար կառքերով տանիլ Յունաստան՝ Սալոնիկ, ուր օդանաւ մը վարձեցինք որ 18 օր ամէնօրեայ թոխչ կատարեց Երեւան՝ մէկուկէս միլիոն բեռ հասցնելով Հայաստանի Հանրապետություն:

Դ) 1993ին Հայաստանի Հանրապետութեան շատ ցուրտ ձմեռն էր, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան հիւանդանոցները, դպրոցները եւ ժողովուրդը ցրտահար վիճակի մէջ էին. յաջողեցանք 21 միլիոն տոլար հաւաքել, որուն 7 միլիոնը հաւաքեցինք միասնաբար՝ Միացեալ Հայկական Հիմնադրամին ջանքերով: Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան կողմէ Հայաստանի Հանրապետութեան փոխնախագահ Պրն. Գագիկ Յարութիւնեանը եւ ես միասին 11 օրուան ընթացքին 7 երկիր շրջեցանք՝ Ֆրանսա, Անգլիա, Արժանթին, Պրագիլ, Վենեզուելա, Քանատա եւ Միացեալ Նահանգներ ու հաւաքեցինք 7 միլիոն տոլար: Պարոն Գըրգորեանը նախապէս խոստացած էր հաւաքուած գումարը կրկնապատկել: Տասնչորս միլիոն ինք տուաւ եւ ընդհանուր գումարը եղաւ 21 միլիոն տոլար: Այդ գումարով մենք կրցանք, մեծ դժուարութիւններով, մագութ հասցնել Հայաստանի

Հանրապետություն, որպեսզի ժողովուրդը ձևերը ջերմություն ունենայ:

Ե) 26 Մեպտեմբեր 1998ին կատարեցինք մեր օժանդակութեանց 100րդ թոփչքը: Այդ առիթով պարոն Գրրգորեանը խնդրեց որ յատուկ միջոցառում մը ըլլայ եւ նշենք յոբելեանը: Այդ մեծ միջոցառումին ներկայ եղան մեր զոյգ վեհափառները՝ Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոս Արամ Ա. եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. վեհափառները, ներկայ էին պարոն Գրրգորեանը, տիկին Էլիզապէթ Տոլը, նախագահ Քոչարեանը, Արտաքին Գործոց նախարար պարոն Օսկանեանը, Ճէյ Լենօ եւ 2000 հիւրեր: Հարիւրերորդ բեռնատար օդանաւը կը հանդիսանար համշխարհային պատմութեան մէջ հոչակաւոր Պերլինի օդային կամուրջէն ետք ամէնամեծ օժանդակութիւնը որ ուղղուած է մէկ երկիր:

Զ) Վերջին տարիներուն (2006) յաջողեցանք գումար բերել Լիբանան, երբ Լինսի Հիմնարկը մեր Հիմնադրամին փոխանցեց 4,5 միլիոն տոլար զոր անձամբ բերինք Լիբանան եւ բաշխեցինք, անխտիր, լիբանահայ բոլոր դպրոցներուն: Նաեւ վերջին տարուան ընթացքին աւարտեցինք 6 միլիոն տոլարի դպրոցներու շինարարութիւնը՝ աղէտի գօտիին մէջ:

ԱՅԼԵԻԱՅԼՔ

Ընկերութիւններէ օժանդակութիւններ ստանալէ զատ մեզի կը դիմեն նաեւ հայ եւ օտար հարիւրաւոր անհատներ եւ կազմակերպութիւններ, մասնաւորաբար՝ օտար, որպէսզի իրենց օժանդակութիւնները Հայաստանի Հանրապետութիւն փոխադրենք: Ճիշդ է որ անոնց մեծ մասը Մ. Նահանգներէն է, բայց կան նաեւ օժանդակութիւններ՝ Քանատայէն, Ֆրանսայէն, Հարաւային Ամերիկայէն ու նոյնիսկ Աւստրալիայէն: Ասոնց փոխադրածախսը մենք կը հոգանք: Այսպիսով օգնած եւ քաջալերած կ'ըլլանք բոլոր անոնց, որոնք կ'ուզեն օժանդակութիւն ուղարկել կամ բարեսիրական ծրագրեր իրագործել Հայաստանի կամ Արցախի Հանրապետութեան մէջ:

Մեր ուղարկած բոլոր օժանդակութիւնները նախօրօք՝ ճշդուած հասցեատերեր ունին. ունինք երկու պաշտօնէաներ՝

Հայաստանի Հանրապետության մեջ, որոնք կը հետեւին մեր օժանդակութիւններու բաշխման եւ օգտագործման: Մտացուած գումարներուն մէկ տոկոսը կը տրամադրուի գրասենեկային ծախսերուն, իսկ 90 տոկոսը՝ Հայաստանի Հանրապետության օգնութեան, իսկ մեր գրասենեակը ունի երկու պաշտօնեայ՝ պաշտօնեայ մը եւ ես:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ Հայկական Հիմնադրամը կու գայ փաստելու, թէ ի՛սկապէս միութիւնը զօրութիւն է եւ թէ՛ հաւաքաբար աւելի՛ կրնանք իրագործել քան թէ իւրաքանչիւրս առանձինն:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- ¹ Թերթը հիմնուած է Ֆրեզնոյի մէջ 1958ին, ճորճ Մէյսըն անուն ամերիկահայու մը կողմէ:
- ² Հայ Կաթողիկէները սկիզբը չէին ընդգրկուած:
- ³ Նամակներ ու փաթեթներ արագօրէն տեղ հասցնող ամերիկեան համաշխարհային ընկերութիւն:

THE EFFECTIVE HUMANITARIAN ASSISTANCE TO THE REPUBLIC OF
ARMENIA OF THE US-BASED UNITED ARMENIA FUND,
WITHOUT THE USE OF MODERN MEANS OF COMMUNICATIONS
(Summary)

Harout Sassounian
sassoun@pacbell.net

The author, Harout Sassounian, details the inception, formation, mission and achievements of the US-based United Armenia Fund, a humanitarian venture which provides humanitarian aid and assistance to the Republic of Armenia.

Sassounian, the initiator of the project, narrates how almost a year after the catastrophic earthquake of north-western Armenia in 1988, the US Armenian community had contributed very little humanitarian assistance to Armenia in a coordinated and concerted manner.

Sassounian notes that after observing the unsuccessful attempts of the US Armenian community, he asked for an appointment with the US Armenian multimillionaire Kirk Kerkorian and proposed his plan, which was to pull together 7 US-based Armenian organizations and, in a coordinated manner, set up a humanitarian assistance project for ravaged areas of then Soviet Armenia. The project was to cost

some \$ 350,000 and intended to transport the diverse collected materials which filled the clubs and community buildings of these organizations.

Kerkorian agreed to the project and promised to cover the cost of the plane flight to Armenia while Sassounian had to take care of filling the charter with materials needed for the devastated areas. Sassounian describes how he contacted six organizations, namely the Armenian Missionary Association of America, the Armenian General Benevolent Union, the Armenian Relief Cross, the Armenian Assembly, and the two prelacies that fall under the separate jurisdictions of Echmiadzin and Antelias. To the surprise of so many skeptics who doubted that different Armenian organizations would join their efforts and work together for a common cause, Sassounian had positive answers to his proposal from these six organizations in a few hours.

Sassounian, after having the approval of the organizations and the endorsement of Mr. Kerkorian, narrates how the plane was loaded with the collected aid. A third of the plane was loaded with materials from LA, another third of the load was loaded in New York and the remaining third in Paris – a symbolic act that the whole Diaspora was involved. Thus, thirty days after the presentation of the project to Kerkorian, the first flight took off on December 2, 1989.

Sassounian describes how after the success of the first flight the stakeholders recommended that the undertaking should continue. Sassounian details how eventually he was able to get hold of a number of philanthropic companies which collect materials and send them to needy destinations. The 100th flight was celebrated in 26 September 1998.

Sassounian highlights a number of outstanding achievements the United Armenia Fund has fulfilled since its inception. He concludes that with a handful of staff, good organization, and a well established communication system developed between the health and other authorities in the Republic of Armenia, the donor conglomerates in the USA and the parent organizations, the UAF has so far carried out 158 flights with goods worth several hundred million dollars during the 24 years of its existence.